

BİBLİYOGRAFYA :

Hasan el-Bennâ, *Müzekkirâtü'd-da'ue ve'd-dâ'ıye*, Kahire, ts.; a.mlf., *Mecmû'atü resâ'ilü'l-imâmî's-şehîd Hasan el-Bennâ*, İskenderiye 1988; M. Abdullah es-Sem'an, *Hasan el-Bennâ: er-recül ve'l-fikre*, Kahire 1977; Enver el-Cündî, *Hasan el-Bennâ: ed-dâ'ıyetü'l-imâm ve'l-müceddidü's-şehîd*, Beyrut 1978; Yûsuf el-Kardâvî, *et-Terbiyetü'l-İslâmiyye ve medresetü Hasan el-Bennâ*, Kahire 1402/1982; Fathi Osman, "Hasan Al-Banna: Founder of the Muslim Brotherhood", *Arabia*, sy. 31, London 1404/1984, s. 18-19; Câbir Rızk, *ed-Devle ve's-siyâse fi fikri Hasan el-Bennâ*, Mansûre 1405/1985; a.mlf., *el-İmâmü's-şehîd Hasan el-Bennâ bi-aklâmi telâmi'etih ve mu'âşirih*, Mansûre 1406/1986; M. Seyyid el-Vekîl, *Kûbra'l-harekâti'l-İslâmiyye fi'l-karnî-r-râbi'* 'aşer el-hicrî, Cidde 1406/1986; Muhsin Muhammed, *Men ka-tele Hasan el-Bennâ*, Kahire 1407/1987; Salâh Şâdî, *eş-Şehîdân Hasan el-Bennâ ve Seyyid Kûtub*, Kahire 1409/1988, s. 1-45; Tefvîk Alvân, *Necmü'd-dü'ât Hasan el-Bennâ*, Mansûre 1413/1992; İbrâhîm el-Beyyûmî Gânîm, *el-Fikrû's-siyâsî li'l-imâm Hasan el-Bennâ*, Kahire 1412/1992; Abdülmüteâl el-Cebrî, *Li-mâzâ uğıtle'l-imâm eş-şehîd Hasan el-Bennâ*, Kahire, ts.; Muhammed Şiblî, *Hasan el-Bennâ: imâm ve kâ'id*, Kahire, ts.; Olivier Carre, "Note sur la politique de Hasan al-Banna et celle de Sayyid Qutb, d'après leurs écrits", *Mélanges de l'université Saint Joseph*, L/1, Beyrut 1984, s. 103-129; a.mlf., "Bennâ, Hasan al-", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World*, New York 1995, I, 195-199; Mir Zuhair Husain, "Hasan al-Banna (1906-1949), Founder of the Ikhwan al-Muslimin", *Islam and the Modern Age*, XVII/4, New Delhi 1986, s. 271-276; A. Z. Al-Abdin, "The Political Thought of Hasan al-Bannâ", *IS*, XXVIII/3 (1989), s. 219-234; Ahmad S. Moussalli, "Hasan al-Bannâ's Islamist Discourse on Constitutional Rule and Islamic State", *Journal of Islamic Studies*, IV/2, Oxford 1993, s. 161-174; Afaf Lutfi - al-Sayyid Marsot, "Muslim Brotherhood", *ER*, X, 217-219; J. M. B. Jones, "al-Bannâ", *Hasan*, *El*² (İng.), I, 1018-1019.

İBRÂHİM EL-BEYYÛMÎ GÂNİM

HASAN BEY KÖPRÜSÜ

Yunanistan'ın Yenişehir'inde
XVI. yüzyılda yapılmış köprü.

Kuzey Yunanistan'da bugün adı Larisa olan Yenişehir'de Köstem (Pinios) akarsuyu üstündeki bu köprü şehirde bir cami, medrese ve sıbyan mektebi de yaptıran Hasan Bey (Gazi Hasan Bey) vakıflarındandır. Kimliği hakkında yeterli bilgi bulunmayan Hasan Bey'in Mora beyi olduğu, 909'da (1503-1504) ve 911'de (1505-1506) Anadolu ve Rumeli beylerbeyliği-ne getirildiği, 920'de (1514) Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran seferinde şehid olduğu *Sicill-i Osmânî*'de bildirilmektedir.

Osmanlılar zamanında Rumeli'de Türkler tarafından bu bölgede kurulan en büyük şehirlerden biri olan Yenişehir'deki Hasan Bey Köprüsü'nün başında aynı bânî tarafından inşa ettirilmiş bir de cami bulunduğunu burayı 1688'de ziyaret eden Evliya Çelebi bildirmektedir. Cevdet Çulpan, Mevlevî şeyhi Hasan Nazif Efendi'nin 1246'da (1830-31) hac dönüşü Köstem suyu kenarında kurduğu mevlîhâne ile yaptırdığı köprüden bahsederken bunun yeniden inşa edilen bir köprü mü, yoksa Gazi Hasan Bey Köprüsü'nün bir onarımı mı olduğu hakkında şimdilik bir şey söylenemeyeceğini ifade eder. Caminin kible duvarı önünde bânîsinin altıgen planlı kubbeli türbesi bulunmaktaydı. Hasan Bey Çaldıran'da şehid düşmüşse cenazesi buraya getirilmiş midir, yoksa önceden yaptırılan bu yapı boş kalmış bir türbe midir? Üçüncü bir ihtimal de külliyeinin başka bir Hasan Bey tarafından yaptırılmış olmasıdır.

Hasan Bey Köprüsü, eski fotoğraflarından anlaşıldığı kadarı ile Rumeli'deki Türk köprülerinin en güzellerinden biridir. Tamamen kesme taştan yapılmış olup aralarında sel yaranlar (mahmuzlar) bulunan sivri kemerli on gözü vardır. Ayrıca her mahmuzun üstünde ve iki büyük kemerin arasındaki masif ayak, içine küçük birer kemerli göz daha açılmak suretiyle yapı hem takviye edilmiş hem de hafifletilmiştir. Türk-Yunan savaşları sırasında elden çıkmışken 1895'te geri alındığında Yenişehir'e giden *Sabah* gazetesi muhabiri Süleyman Tevfik köprü'nün dokuz gözlü, 114 m. uzunluğunda ve 8 m. genişliğinde olduğunu bildirir. Bu sırada gazetelerde yer alan ve üzerinden şehre giren Türk askerinin geçişini gösteren resimlerden, XIX. yüzyılda köprü'nün kenar korkuluklarının yenilenerek ya ya kaldırımlarının iki yanında demir praçollarla genişletildiği, korkulukların yerine demir parmaklıklar takıldığı anlaşılmaktadır.

Köprü'nün tam başında yer alan medresesi, sıbyan mektebi, türbesiyle bir külliyeinin merkezi olan cami de eski resimlerinden öğrenildiği kadarı ile kesme taş-

tan bir yapı olup kubbeli, üç bölümlü bir son cemaat yerini takip eden kare planlı bir harimden ibaretti. Üstünü sekizgen biçiminde sağır kasnağa oturan kurşun kaplı bir kubbe örtüyordu. Önündeki köprü gibi bütünüyle XVI. yüzyılın klasik üslûbunu aksettiren bu yapı İstanbul Sultanahmet'teki Firuz Ağa Camii'nin bir benzeri idi. Yunanistan'a dair turist rehberlerinde buradaki Türk eserlerinden ve dolayısıyla bu köprüden tek kelime ile bahsedilmemesi (meselâ bk. Béquignon, s. 270-272) dikkati çeker. Halbuki 1910'da basılan başka bir rehberde, şehrin içinde çoğu harap camilere ait yirmi yedi minare görüldüğü gibi köprü'nün karşı tarafında mükemmel durumda "muhteşem" bir caminin bulunduğuına işaret edilmiştir (K. Baedeker, s. 219).

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 194; *Sicill-i Osmânî*, II, 119; Süleyman Tevfik, *Tesalya'da Bir Cevlân ve Dört Aylık Seyahatim*, İstanbul 1315, s. 167-168; K. Baedeker, *Grèce*, Leipzig-Paris 1910, s. 219; Y. Béquignon, *Grèce: Les guides bleus*, Paris 1935, s. 270-272; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 169-170, 203-204; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri IV*, s. 309, rs. 240-241; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 478; *SF*, sy. 322 (1313), s. 145; sy. 323 (1313), s. 168, 169.

SEMAVİ EYİCE

HASAN b. BİŞR el-ÂMİDÎ

(bk. ÂMİDÎ, Hasan b. Bîşr).

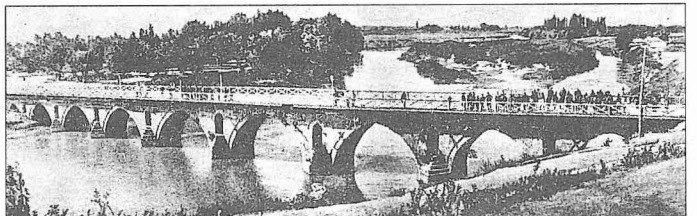
HASAN BURHÂNEDDİN
CİHANGİRÎ

(ö. 1074/1663)

Halvetiyye-Ramazânîyye tarikatının
Cihangiriyye şubesinin kurucusu.

Harput'ta doğdu. Uzun yıllar İstanbul'un Cihangir semtindeki tekkesinde faaliyet gösterdiği için Cihangirî lakabıyla anılır. Halifesi Mustafa Nehcî'nin *Tuhfetü's-sâlikin ve hediyetü'l-mürşidin* adlı eserinde bizzat kendisinden dinlediğini belirterek verdiği bilgiye göre Celâli

Hasan
Bey Köprüsü -
Larisa /
Yunanistan

isyanları sebebiyle Bursa'ya hicret etmek zorunda kaldı. On sekiz yaşlarında Halvetiyye-Ramazâniyye şeyhlerinden Yâkub Fânî Efendi'ye intisap etti. Celâli isyanları Bursa'yı da tehdit etmeye başlayınca şeyhiyle birlikte İstanbul'a giderek Eyüp'te Baba Haydar Tekkesi'ne yerleşti. Bu yıllarda mürşidinin şeyhi Şerbetçi Mehmed Efendi ile onun şeyhi ve Halvetiyye'nin Ramazâniyye kolunun pîri olan Mahfî Ramazan Efendi'nin sohbetlerine katılma fırsatını buldu. Sekiz yıl hizmetinde bulunduğu Ramazan Efendi tarafından kendisine 1020 (1611) yılında hilâfet verildi ve Cihangir Camii'ne meşihat konularak buraya şeyh tayin edildi. Bu bilgiler göre Hasan Burhâneddin yirmi beş otuz yaşlarında hilâfet almış olmalıdır.

Diğer kaynaklarda yer alan Hasan Burhâneddin'le ilgili bilgiler oldukça çelişkilidir. Şeyhî onun İstanbul'a 1068 (1658) yılında geldiğini söyler (*Vekâyiü'l-fuzalâ*, I, 559-560). Aynı tarihi veren Ayvansarâyî ise 970'te (1562-63) dünyaya geldiğini, 1000 (1591-92) yılında Yâkub Fânî'den hilâfet aldığını kaydeder (*Hadikatü'l-cevâmi'*, II, 72, 73). Bu bilgiler daha sonraki bazı kaynaklarda da tekrarlanmıştır. Hüseyin Vassâf'a göre ise 1000 (1591-92) yılında doğmuş, bulûğ çağına erince İstanbul'a gelmiştir (*Sefîne*, V, 26).

Hasan Burhâneddin Efendi Cihangir Camii'ne şeyh tayin edildikten sonra caminin yanına yaptırdığı tekke de vefatına kadar elli iki yıl irşad faaliyetini sürdürmüş, bu uzun süre içinde birçok halife yetiştirmiştir. Halifeleri İstanbul ve civarıyla Gebze, Safranbolu, İzmit, Edirne, Bolu, Bursa, Gelibolu, Tavşanlı, İsmail (Tuna nehrinin kuzey kolu üzerinde bir şehir), Kili, Akkırman, Malatya ve Şam'da faaliyet göstermiş, kendisine nisbet edilen Cihangiriyye tarikatının geniş bir sahada yayılmasını sağlamışlardır. Mustafa Nehcî onun, aralarında devlet erkânı ve medrese mensuplarının da bulunduğu birçok halifesinin adını verir (*Tuhfetü's-sâlikîn*, vr. 14^a-40^b; ayrıca bk. *Sefîne*, V, 30-31).

Hasan Burhâneddin Cihangirî'nin tarikât silsilesi Şeyh Yâkub Fânî, Şerbetçi Mehmed Efendi vasıtasıyla Halvetiyye-Ramazâniyye'nin kurucusu Ramazan Mahfî'ye ulaşır. Silsile Ramazan Efendi'den sonra Muhyiddin Karahisârî, Şeyh Kasım Efendi, Şeyh İzzeddin Karamânî şeklinde devam ederek Halvetiyye'nin ana kollarından Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin'e (ö. 910/1504) nisbet edilen Ahmediyye ile birleşir. Cihangiriyye tarikâtında Hasan

Burhâneddin Efendi tarafından tertip edilen ve "Cihangir usulü tevhid" diye bilinen zikir usulü uygulanmaktadır. Diz üzerinde oturarak icra edilen bu zikir Hasan Burhâneddin ilk olarak, hareket etmek üzere olan bir gemideki tayfaların zinciri çekerken çıkardıkları âhenkli sesleri işitip vecde gelerek uygulamış, daha sonra bu tarz zikir devam ettirilmiştir.

Halvetiyye'nin seyrü sülûk âdâbına ve atvâr-ı seb'aya dair iki risâlesi ve bazı ilâhileri olduğu bildirilen Hasan Burhâneddin Efendi Rebülâhîr 1074'te (Kasım 1663) vefat etmiş ve Cihangir Camii'nin hazîresine defnedilmiştir (bk. CİHANGİR TEKKE-Sİ). Hasan Efendi'den sonra makamına halifesi ve damadı Şeyh Fethullah Efendi geçmiştir (ö. 1113/1701). Tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar Cihangir Tekkesi'nde postnişin olan diğer şeyhler şunlardır: Şeyh Mahmud Efendi (1701-1705), Şeyh Ali Efendi mahdumu (1705-1727), Şeyh Mahmud Efendi (1727-1785), Şeyh İbrâhim Hakkı Efendi mahdumu (1785-1792), Şeyh Hacı Mehmed Zâhid Efendi (1792-1822), Şeyh Rızâ Efendi (1828-1830), Şeyh Hâfız Ahmed Efendi (1830-1847), Şeyh Ahmed Rızâ Efendi b. Seyyid Mustafa (1847-1889), Şeyh Seyyid Hâfız Resmî Efendi (1889-1900), Şeyh Hâfız Mehmed Cemâleddin Efendi (1900-?), Şeyh Eşref Efendi (?-1919), Şeyh Hâfız İhsan Efendi (1919-1925).

Şeyh Mehmed Zâhid Efendi ile Şeyh Rızâ Efendi arasındaki altı yıllık (1822-1828) boşluk, 1822'de vuku bulan büyük Tophane yangını sırasında cami ve çevresinin yanması sebebiyle meydana gelmiş olmalıdır. Nitekim caminin son cemaat yeri girişinde bulunan 1307 (1889) tarihli ihya kitâbesinde ilk inşa edildiği 967'den (1559-60) sonra caminin birçok yangın geçirdiği kaydedilmiştir. Şeyh Seyyid Hâfız Resmî Efendi ve sonrasındaki şeyhlerin Halvetiyye'nin Sünbüliyye koluna mensup olmaları, tekkenin XIX. yüzyılın sonlarına doğru Sünbülîler'in kontrolüne geçtiğini göstermektedir.

Hasan Burhâneddin Cihangirî adına düzenlenen bir levha
(Hasan Burhâneddin Cihangirî Türbesi – Cihangir / İstanbul)

BİBLİYOGRAFYA :

Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 442; Seyyid Mustafa Nehcî, *Tuhfetü's-sâlikîn ve hediyyetü'l-mürşidîn*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Nuri Ergin, nr. 637, tür.yer.; Belîğ, *Güldeste*, s. 157; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, I, 51, 145, 559-560; Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, II, 72-73; Hocaşâde Ahmed Hilmi, *Ziyâret-i Evliyâ*, İstanbul 1325, s. 107-108; Osmanlı Müellifleri, I, 53; Tomar-Halvetiyye, s. 93-94; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, V, 19-35; Mustafa Özdamar, *Dersaadet Dergâhları*, İstanbul 1994, s. 173; Günay Kut – Turgut Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme", *Varia Turcica Türkische Miscellen*, IX, İstanbul 1987, s. 224, 231; Ara Altun, "Cihangir Câmii", *DİA*, VII, 539-540; M. Baha Tanman, "Cihangir Tekkesi", *DBİst.A*, II, 433.

REŞAT ÖNGÖREN

HASAN-I BÜZÜRG

(حسن بزرگ)

(ö. 757/1356)

Celâyirîliler'in kurucusu
ve ilk hükümdarı
(1340-1356).

Babası, İlhanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynayan İlkân (İlkâ) Noyan'ın torunu Emîr Hüseyin'dir; kaynaklarda Emîr Şeyh Hasan b. Emîr Hüseyin b. Akboğa şeklinde geçer.

Hasan-ı Büzürg, İlhanlı Hükümdarı Ebû Said Bahadır Han zamanında (1317-1335) önemli görevlerde bulunmuştur. Ebû Said Bahadır Han'ın kendisinden boşatarak evlendiği eski karısı Bağdat Hatun ile gizlice haberleştiği ve hükümdara suikast hazırlığında bulunduğu iddiasıyla idam cezasına çarptırılmışsa da (bk. BAĞDAT HATUN) hânedana yakınlığı sebebiyle ve bilhassa Argun Han'ın kızı olan annesinin araya girmesiyle affedilerek Kemah Kalesi'ne gönderilmiş, bir yıl sonra da Anadolu valiliğine tayin edilmiştir (1333). İlhanlı saltanatı uğruna giriştiği mücadeledeki amansız rakibi ve düşmanı Sulduslar'a mensup Emîr Çoban'ın torunu, Tîmurtaş'ın oğlu Şeyh Hasan ile karıştırılmaması için kendisine Hasan-ı Büzürg veya Celâyirli Şeyh Hasan, hasmına da Hasan-ı Kûçek denilmiştir.

Ebû Said Bahadır Han'ın vâris bırakmadan ölümü üzerine Moğol kabilelerinden Celâyir, Suldus, Uyrat ve Sutaylar arasındaki mücadele sırasında bağımsız bir devlet kurmak için fırsat kollayan Hasan-ı Büzürg, Moğol hânedanına mensup şehzadelerden Muhammed'i destekleyerek ilhan ilân etti ve Şehzade Mûsâ adına saltanat iddiasında bulunan Uyratlar'dan Ali Pâdişah'ın üzerine yürüdü. Van gölünün